

[https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5\(1\)-10](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5(1)-10)

УДК 911.3:379

Наталія ПАНЬКІВ

Національний університет "Львівська політехніка"

<https://orcid.org/0000-0002-9057-9612>

e-mail: pankiv.natalia@gmail.com

Вікторія САГАЙДАК

Національний університет "Львівська політехніка"

ОРГАНІЗАЦІЯ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

В роботі проаналізовано історію виникнення культурно-пізнавального туризму його поняття та суть, а також загальні вимоги щодо розробки культурно-пізнавального туру. Здійснено аналіз розвитку культурно-пізнавального туризму на українському ринку та оцінку культурної спадщини України. Визначено тенденції розвитку культурного туризму у Львівській області, зокрема, у містах як важливих центрах культурно-пізнавального туризму та залучення туристичних інновацій на прикладі міста Львів. Досліджено тенденції розвитку культурно-пізнавального туризму та використання світового досвіду для розвитку історико-культурного пізнавального туризму в Україні. Надано практичні рекомендації щодо шляхів вдосконалення використання культурно-пізнавальних ресурсів регіонів.

Встановлено, що Україна має велику кількість унікальних пам'яток історії та культури, а тому має великий потенціал для розвитку в'їзного та внутрішнього культурно-пізнавального туризму. На жаль, частина з них зруйнована, внаслідок повномасштабного вторгнення військ російської федерації на територію України. Рашисти продовжують воєнні злочини проти української спадщини, намагаючись стерти українську історію та ідентичність. Знищити українську культуру – одна з їхніх стратегічних цілей в цій війні! Вже зараз в Україні зафіксовано понад 350 випадків руйнувань об'єктів культурної спадщини російськими окупаційними військами. Захистити їх в умовах війни дуже складно, адже маємо справу з особливо цинічними варварами, для яких наші пам'ятки культури – одні із найважливіших мішеней на шляху до здійснення їхньої мрії – знищення української нації! Але ми цього не допустимо! Боротьба триває! Маємо зберегти історію та культуру України для наших нащадків!

Ключові слова: культурно-пізнавальний туризм, туристичні ресурси, пам'ятки історії та культури Україна, Львів.

Natalia PANKIV, Viktoriia SAGAYDAK

Lviv Polytechnic National University

ORGANIZATION OF CULTURAL AND COGNITIVE TOURISM. CURRENT STATE AND DEVELOPMENT TRENDS IN UKRAINE

The history of the origin of cultural and cognitive tourism, its concept and essence, as well as the general requirements for the development of cultural and cognitive tours are analyzed. An analysis of the development of cultural and cognitive tourism in the Ukrainian market and assessment of the cultural heritage of Ukraine. Trends in the development of cultural tourism in the Lviv region, in particular, in cities as important centers of cultural and cognitive tourism and attracting tourism innovations on the example of the city of Lviv. Trends in the development of cultural and cognitive tourism and the use of world experience for the development of historical and cultural cognitive tourism in Ukraine are studied. Practical recommendations on ways to improve the use of cultural and cognitive resources of the regions are given.

It is established that Ukraine has a large number of unique monuments of history and culture, and therefore has great potential for the development of inbound and domestic cultural and cognitive tourism. Unfortunately, some of them were destroyed as a result of a full-scale invasion of the territory of Ukraine by the troops of the Russian Federation. racists continue war crimes against Ukrainian heritage, trying to erase Ukrainian history and identity. Destroying Ukrainian culture is one of their strategic goals in this war! Already in Ukraine, more than 350 cases of destruction of cultural heritage sites by the Russian occupation forces have been recorded. It is very difficult to protect them during the war because we are dealing with especially cynical barbarians, for whom our cultural monuments are one of the most important targets on the way to the realization of their dream - the destruction of the Ukrainian nation! But we will not allow it! The struggle continues! We must preserve the history and culture of Ukraine for our descendants!

Keywords: cultural and cognitive tourism, tourist resources, monuments of history and culture Ukraine, Lviv.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Культурно-пізнавальний туризм є важливим напрямком розвитку сучасного туризму, який має на меті служіння ідеалам людської інтелектуальної та моральної солідарності, утвердження в суспільстві ідеалу толерантності, прийняття та правильного розуміння різноманітності культур нашого світу. Сьогодні Україна відкриває свій багатогранний потенціал і активно інтегрується у світовий економічний та культурний простір. Україна має велику кількість унікальних пам'яток історії та культури, а тому має великий потенціал для розвитку в'їзного та внутрішнього культурно-пізнавального туризму. На жаль, частина з них зруйнована, внаслідок повномасштабного вторгнення військ російської федерації на територію України. З огляду на це, тема дослідження є актуальною.

Формулювання цілей статті

Метою роботи є визначення особливостей, а також аналіз виникнення потреб людини в культурно-пізнавальному туризмі, як одному з ключових видів туристичної індустрії.

Для досягнення мети потрібно вирішити наступні *завдання*: дослідити теоретичні аспекти культурно-пізнавального туризму; визначити його місце в туристській індустрії; проаналізувати розвиток туристичного потенціалу України для розвитку культурно-пізнавального туризму; розглянути його особливості у Львівській області; визначити перспективи розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні.

Об'єктом дослідження є система культурно-пізнавальних ресурсів туристичної галузі України.

Предметом дослідження є сукупність методологічних, науково-теоретичних і практичних аспектів розвитку культурно-пізнавального туризму.

Методи дослідження. У роботі використовуються методи логічного аналізу, системного підходу, статистичного, кластерного аналізу, методи прогнозування.

Практичне значення роботи полягає в тому, що результати проведених досліджень можуть використовуватися у процесі діяльності туристичних підприємств, щодо використання культурної спадщини України у розробці культурно-пізнавальних турів.

Виклад основного матеріалу

Аналіз розвитку культурно-пізнавального туризму на українському ринку

1. Оцінка культурної спадщини України

Сьогодні Україна відкриває свій багатогранний потенціал і активно інтегрується у світовий економічний та культурний простір. Туризм є невід'ємною частиною міжнародного ринку і вже давно входить у трійку найбільш прибуткових. Водночас завдяки розвитку туризму можна отримати щось цінніше за гроші – духовне багатство, хороших друзів у всьому світі та фізичне здоров'я. Для цього необхідно забезпечити розвиток туристичної інфраструктури та популяризацію існуючого туристично-рекреаційного потенціалу України, щоб громадяни будь-якої країни завжди мали доступ до інформації про нашу країну та її туристичні ресурси [2].

Український туризм активно розвивається: триває сертифікація засобів розміщення, відкриваються нові готелі. Станом на 2019 рік в Україні вже було близько 5335 об'єктів розміщення, за даними Національного управління статистики. Коливання в динаміці розвитку відбулися в 2012 і 2015 роках і були пов'язані з великими міжнародними подіями, такими як Євробачення 2017 і Євро 2012 [22].

В сучасних умовах, враховуючи новітні світові тенденції, перед Україною стоїть завдання створення високорентабельної та ефективної туристичної галузі на основі власних туристичних ресурсів. Сьогодні одним з основних напрямків туризму є культурно-пізнавальний, заснований на розумінні важливої ролі культурно-пізнавальної діяльності, визнанні необхідності створення умов для реалізації культурних потреб людини з точки зору історії, релігії, традицій, способу розвитку і стилю життя. Для громадян усього світу культурний та пізнавальний туризм є привабливою сферою прямого спілкування, рушійною силою для взаємного збагачення та взаємної поваги через культурні заходи, завдяки подорожам. Пізнавальний туризм має стати важелем розвитку всієї туристичної галузі. Оскільки найбільша кількість людей подорожують з метою відпочинку та дозвілля (рис. 1).

З метою підвищення ефективності розвитку туризму в Україні необхідно впроваджувати інновації за такими напрямками: аналіз культурної спадщини; впровадження розважальних елементів організації пізнавальних турів; інноваційний розвиток готельної інфраструктури; створення тематичних парків тощо [16].

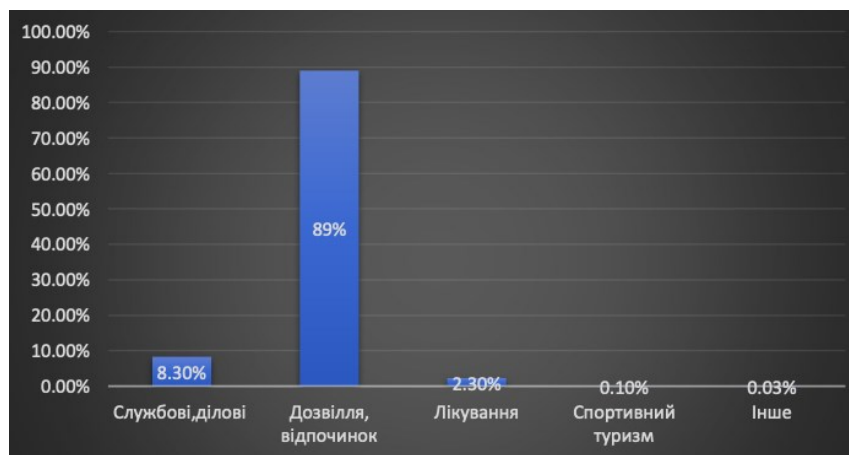

Рис. 1. Розподіл туристів за метою поїздки *Сформовано авторами на основі [8]

Проводячи аналіз показників кількості об'єктів інфраструктури протягом періоду 2010–2018 рр., необхідно відзначити негативну динаміку кількості театрів – зі 140 у 2010 р. до 113 од. у 2018 р. Спостерігається також негативна динаміка відвідувачів – із 6,6 млн осіб у 2010 р. до 6,4 млн осіб у 2018 р. Попит на театральне мистецтво впав, частково через недостатнє фінансування культури та зростання цін на культурні послуги, які є недоступні певним категоріям людей, а частково через політичні та ідеологічні причини [8].

Зменшення відвідувачів театру та збільшення кількості вистав спричинено збільшенням числа заходів на малих майданчиках. Поява «міні сцен» отримала велике поширення, що визначається зміною культурних парадигм і відповідає загальносвітовим тенденціям. У 2018 р. в Україні працювало 590 музеїв, на 16 більше, ніж у 2017 р., та на 44 більше, ніж у 2010 р. Статус національного мали 48 музеїв. У музеях України зберігається 12,5 млн експонатів основного фонду, з яких 12 млн, або 96%, належать до державної частини музейного фонду України. На виставках та експозиціях 22,4 млн. Відвідувачів мали змогу побачити 1,5 млн експонатів [3].

Домінуючою ланкою розвитку туризму є культурно-пізнавальний туризм. Важливими культурними і танцювальними центрами в Україні є Кривий Ріг, Мелітополь, Бердянськ. Театральне мистецтво в Києві, Харкові, Тернополі. Туристів також приваблюють музично-мистецькі центри, особливо Херсон, Рівне, Житомир, Одеса, Львів. Закарпаття завжди було відоме своїм декоративно-прикладним та образотворчим мистецтвом. Україна має велику кількість унікальних пам'яток історії та культури, а тому має великий потенціал для розвитку в'їзного та внутрішнього культурно-пізнавального туризму. Захід України входить до п'ятірки найпривабливіших та найпопулярніших туристично-відпочинкових зон України. Враховуючи складне історичне минуле та багатотипове співіснування багатьох етнічних груп і релігій, Україна має величезний культурний та туристичний потенціал [27].

У державному реєстрі України перебуває понад 130 тис. пам'яток, із них: 57206 – пам'ятки археології (418 з яких національного значення); 51364 – пам'ятки історії (147); 5926 – пам'ятки монументального мистецтва (45); 16293 – пам'ятки архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва та ландшафтні (3541) [6]. Нижче наведена діаграма відсоткового співвідношення пам'яток на державному обліку в Україні (рис. 2).

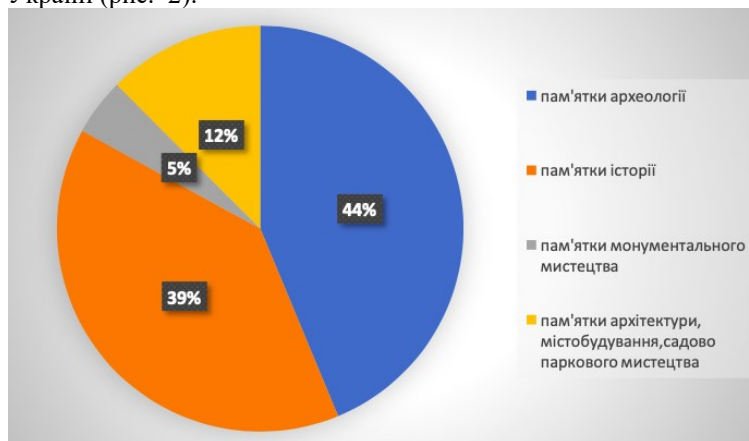

Рис. 2. Кількість пам'яток на державному обліку в Україні *Сформовано авторами на основі [9]

На сьогодні методологічні аспекти аналізу функціонування туристичних об'єктів як пам'яток історії та культури не розроблені. Як наслідок, компоненти історико-культурної спадщини безсистемно залучаються до туризму, а їхні пізнавальні функції мінімізуються. Тому, з 418 національно значущих археологічних об'єктів лише 54 використовуються як туристичні об'єкти, з 147 національно значущих історичних пам'яток 98 є туристичними. Із 45 пам'яток монументального мистецтва національного значення в туристичній інфраструктурі використовується лише 28. В Україні 61 історико-культурний заповідник, 13 з яких є національними.

Україна є членом ЮНЕСКО з 1954 року. За цей час країна ініціювала багато міжнародних програм і проєктів, зокрема, сприяючи розробці і прийняттю Декларації у 1978 році про расу та расові заборони. Станом на 2020 рік до Списку всесвітньої спадщини входить 6 культурних об'єктів України та 1 природний. Окрім основного списку ЮНЕСКО, є також попередній список робіт-кандидатів. Цей список набагато більший [30].

У Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО:

1. Київ: собор святої Софії та прилеглі чернечі будівлі

Ці два комплекси в нинішньому історичному центрі Києва представляють культурну спадщину Середньовіччя та ранньомодерного часу. Софійський собор, або Софія Київська, був побудований князем Ярославом Мудрим в XI ст., незабаром після хрещення Русі. Святиня символізувала становлення Києва як столиці християнського князівства і до XIII ст. була головною церквою Русі.

Структура пам'ятки: Софійський собор та прилеглі чернечі будівлі, побудовані у поєднанні візантійського і українського бароко. Архітектурний ансамбль собору об'єднує функціональні будівлі: дзвіницю, будинок митрополита, трапезну, браму Заборовського, південну в'їзну вежу, келії соборних старців та бурсу, оточену кам'яною стіною.

Чим унікальний: Собор Святої Софії – одна з головних пам'яток архітектури та монументального мистецтва початку XI століття, що вплинула на дизайн і оздоблення Київської Русі, а згодом і східноєвропейських храмів. Софія Київська відображає зміни у візантійських архітектурно-мистецьких традиціях, набуваючи нового значення під впливом місцевого бачення. У соборі збереглися старовинні інтер'єри та найбільша на той час колекція мозаїк і фресок. Богородиця Оранти, найбільший збережений образ доби Київської Русі, прикрашає головний вівтар собору Святої Софії [29].

2. Києво-Печерська лавра.

Києво-Печерська лавра — монастирський комплекс українських православних церков, заснований у 1051 році. Духовний та інтелектуальний вплив Києво-Печерського монастиря сприяв поширенню православної культури та вірувань у XVII–XIX ст. Структура пам'ятки: Основними пам'ятками ансамблю Києво-Печерської лаври є Успенський собор, Троїцька надбрамна церква, Велика дзвіниця, церква Всіх Святих, Трапезна церква, оборонні стіни монастиря з вежами, печерні комплекси, церкви Воздвиження Хреста та Різдва Богородиці. Стародавня церква Спаса на Берестові розташована за межами мурів лаври, проте вважається частиною її історико-архітектурного ансамблю. Чим унікальна: Києво-Печерська лавра – це два унікальні підземні комплекси, комплекс монастирських споруд, що формувалася протягом майже дев'яти століть, демонструючи зміни в архітектурних стилях, а також удосконалення інженерних споруд. Києво-Печерська лавра здавна була одним із найважливіших центрів християнської культури та паломництва у світі [29].

3. Львів — ансамбль історичного центру

Весь історичний центр Львова складається з основних частин, включаючи Замкову гору, околиці та центр міста, а також собор Святого Юра на Святоюрській горі. Високий замок і Підзамче належать до найстарішої частини міста, і знаходиться у Львівській улоговині ще з V ст. До Підзамча примикає Середмістя, яке виникло у XIV ст. і є добре збереженим зразком східноєвропейського містобудування. Структура: Високий замок і Підзамче — це Замкова гора з рештками замку XIII ст. та її околиці зі сформованою у XIII–XVII ст. системою вулиць і площ. Середмістя охоплює монастирі та резиденції епох ренесансу і бароко, парки, побудовані на місці середньовічних укріплень, а також споруди останніх двох століть. Чим унікальні: Високий замок і Підзамче зберегли оригінальний рельєф і старі будівлі. У центрі міста гармонійно поєднуються сакральні, громадські та житлові будівлі різних етнічних спільнот, що проживають у місті [2].

До прикладу, в історичному центрі Львова або в Старому місті, який у 1998 році був внесений до Світової спадщини ЮНЕСКО, є Криниця з фігурою Діани або фонтан “Діана”, споруджений ще у 1744 році — це один із чотирьох фонтанів, виконаних скульптором Гартманом Вітвером, що розміщені на площі Ринок біля Ратуші. Фігура богині зображена із луком та стрілами і мисливськими собаками. Діана, разом із скульптурою Адоніса є уособленням землі. Львів'яни та гості нашого міста вже встигли помітити, що фонтани “зодягнулися” у вогнетривкі та захисні матеріали, на яких ми бачимо надпис: “Оригіналом будемо милуватись після перемоги” (рис. 3)... Вірю, що так і буде!

З усвідомленням та розумінням цінності світової спадщини місто дбає про консервацію та збереження і сакральних пам'яток. Зокрема, захистили скульптурні композиції та вітражі Латинської катедрі та костелу Св. Антонія, фасади каплиць боїмів і кам'янів, намагаючись максимально унеможливити будь-які їх пошкодження. Захисними екранами закрили унікальні вітражі Успенської церкви, авторства Петра Холодного 1928-33 рр. Та демонтували дерев'яну скульптуру Ісуса Христа з Вірменського собору, який був частиною середньовічного вівтаря та пережив навіть лихоліття Другої світової війни. На час російської війни скульптура перебуватиме у бункері. Як бачимо, у Львові пам'ятки культури й об'єкти ансамблю Світової спадщини ЮНЕСКО невинно захищають від можливих руйнувань. Київ також одягає культурні пам'ятки у “бронезилети”, зокрема, укріплюють такі візитівки міста, як пам'ятники Богдану Хмельницькому, Володимиру Великому, княгині Ользі. Як і пам'ятник Кобзареві в Харкові та пам'ятник Дюку де Ришельє в Одесі. Найцінніше переміщають до сховищ, як і під час Другої світової війни.

4. Геодезична дуга Струве

Це мережа опорних геодезичних пунктів, закладених протягом 40 років у XIX ст. астрономом Фрідріхом Вільгельмом Георгом Струве.

Дуга довжиною 2820 км простягається через територію десяти європейських країн, від Баренцового до Чорного моря. Її південна межа знаходиться в Україні, на березі річки Дунай в селі Стара Некрасівка. Структура: Дуга складається з 265 основних пунктів, з яких до списку Всесвітньої спадщини входять 34 найкраще збережених пункти. В Україні це «Катеринівка», «Фельштин» і «Баранівка» на Поділлі, а також «Старонекрасівка» на Бессарабії. Чим унікальна: На основі вимірювань дуги 25-го меридіану вдалося майже точно визначити розміри і форму Землі. Цими результатами користувалися до кінця XX ст., їх змогли покращити лише завдяки сучасним супутниково-комп'ютерним дослідженням [29].

Рис. 3. Криниця з фігурою Діани у Львові (фото Наталії Паньків)

5. Резиденція митрополитів Буковини та Далмації

Архітектурний ансамбль у Чернівцях, збудований у XIX ст. під керівництвом чеського архітектора Йозефа Главки. Центр Буковинської православної митрополії за часів Австро-Угорської імперії. Структура: Резиденція складається з трьох монументальних корпусів — Митрополичого, Семінарського та Монастирського, і дендропарку. Вся територія оточена муром, має парадну браму. У Митрополичому корпусі знаходились житлові, адміністративні та репрезентативні приміщення. Семінарський корпус поділяли Греко-православний теологічний факультет Чернівецького університету — перший поверх, і духовна семінарія — другий. У Монастирському корпусі розташовувалися дяківська школа, єпархіальний музей, чернечі келії. Чим унікальна: Резиденція є прекрасним зразком архітектури, дизайну та планування XIX століття. Його еkleктична архітектура поєднує архітектурні та художні елементи різних етнічних груп регіону. Резиденція відображає культурну самобутність Австро-Угорської Православної Церкви [29].

6. Стародавнє місто Херсонес Таврійський і його Хора

На території Севастополя в південно-західному Криму збереглися залишки стародавнього міста-держави в оточенні хліборобських громад (хорів). Херсонес Таврійський — типове грецьке місто-держава з демократичною владою. Структура: Об'єкт складається з двох основних частин: херсонеського городища — залишків античного міста Херсонеса Таврійського, заснованого наприкінці V ст. до н. е., і гераклейської хори — сільськогосподарської округи Херсонеса, розмежованої на окремі ділянки в IV ст. до н. е. Чим унікальний: Херсонес Таврійський був важливим політичним та економічним центром у північній частині Причорномор'я, де відбувався культурний обмін між Грецькою, Римською, Візантійською імперією та мешканцями північної частини Причорномор'я. Він відіграв життєво важливу роль у поширенні християнства в Південно-Східній Європі. Згідно з принципами системи Гіпподама, збереження елементів містобудування та хору демонструє демократичну організацію давньогрецької соціальної землі [29].

Значний внесок в охорону культурної спадщини та пам'яток робить держава, центральна адміністрація та місцеве самоврядування. Варто також зазначити, що від початку війни росії проти України було пошкоджено щонайменше 53 об'єкти культури. Ці цифри були представлені в ЮНЕСКО у п'ятницю, 1 квітня. За оцінками групи, постраждали від війни архітектурні та культурні об'єкти включають 29 релігійних споруд, 16 історичних об'єктів, чотири музеї та чотири пам'ятники. Однак цей список не є повним, оскільки експерти ЮНЕСКО досі вивчають звіти української влади про пошкоджену культурну спадщину [10].

Пошкодження 53 об'єктів культури на півночі та сході країни були підтверджені супутниковими знімками та очевидцями. У Харківській області, яка зазнала особливого обстрілу рашистами, було пошкоджено і зруйновано 18 місць і споруд. Ще п'ять повідомлень надійшло з Києва, а п'ять — з Чернігівської області, де розташована велика кількість історичних пам'яток. Станом на 14 квітня ЮНЕСКО підтверджує пошкодження або знищення вже 102 об'єктів культури: 47 релігійних об'єктів, 9 музеїв, 28 історичних будівель, 3 театрів, 12 пам'ятників та 3 бібліотек. Об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО, наскільки відомо, не постраждали. Водночас у списку немає інформації про окуповані росією міста Маріуполь та Херсон, які оточені російськими військами.

Багато нерухомих пам'ятників у різних містах захищають загортаючи в мішки з піском, дошки чи пластик (рис. 4). Станом на середину квітня близько 28 об'єктів Києва були захищені завдяки силам підприємців, громадськості та волонтерів. Станом на середину квітня близько 28 об'єктів Києва охороняли підприємці, громадськість та волонтери. Для цього представники бізнесу передали місту 1 мільйон гривень.

У Львові європейські організації допомагають охороняти пам'ятники. В результаті до міста відправили дві польські машини із захисними матеріалами. А на кінець травня загальна кількість об'єктів української культурної спадщини, яку від початку повномасштабної війни російські ракети знищили або пошкодили, становила щонайменше 353 і ці цифри не є кінцевими! російські війська свавільно руйнують нашу культурну спадщину: церкви, синагоги, музеї, пам'ятники, театри.

Рис. 4. Пам'ятник Дюку в Одесі захищають від обстрілів *Сформовано авторами на основі [18]

Незабаром після вторгнення ЮНЕСКО оголосила, що працює над тим, щоб відзначити основні історичні місця країни Гаазькою конвенцією 1954 року, міжнародно визнаним символом охорони культурної спадщини під час збройного конфлікту. Організація також працюватиме з директорами українських музеїв для координації зусиль щодо збереження колекції. Також планується моніторинг пошкоджень культурних об'єктів за допомогою супутникових знімків. Прикро спостерігати, як велика кількість об'єктів культурної спадщини навмисно знищується в рашистами в Україні. На більшій частині країни недоступні кінотеатри, театри, бібліотеки, книгарні. Багато з них зазнали бомбардувань. Іноді з цивільним населенням всередині, які використовували їх як укриття. І все-таки українські митці мобілізувалися на опір, підвищуючи обізнаність та закладаючи підґрунтя для післявоєнного відродження. Підвищення обізнаності може врятувати майбутнє української культури.

2. Тенденції розвитку культурного туризму у Львівській області

Львівська область є однією із найперспективніших для розвитку туризму в Україні. Її привабливість для вітчизняних та іноземних туристів полягає в стратегічному розташуванні, численних історичних, культурних та архітектурних пам'ятках, яких тут більше ніж у будь-яких інших регіонах. Область також багата на лікувально-рекреаційні та кліматичні ресурси. Розташування області біля кордонів сприяє постійному потоку її територією громадян, які перетинають кордон. Варто також відзначити, що цей регіон входить до п'ятірки найпривабливіших та найпопулярніших туристично-відпочинкових зон України. У Львівській області налічується понад 4000 пам'яток історії та культури, значна частина (понад 2000) зосереджена у Львові, що входить до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, а також у Жовкві, Белзі, Бібрці, Золочеві, Жидачеві, Самборі, Дрогобичі [12].

Львівську область відвідують туристи з понад 100 країн світу. За інформацією Державної прикордонної служби у міжнародному аеропорту «Львів» імені Д. Галицького, кількість іноземних туристів в аеропорту у 2020 році становила 84 тис. осіб. Найбільше пасажирів було з Польщі, Туреччини, Німеччини, США, Великобританії, Білорусі, Румунії, Литви, Італії та Ізраїлю. Іноземний пасажиропотік у 2020 році зріс на 16% порівняно з 2019 роком. На (рис. 5) зображено відсоткове співвідношення по країнах [1].

Львівська область повністю забезпечує потреби пізнавального та історико-культурного туризму. Це один з найбільших туристичних районів України з унікальними пам'ятками історії та культури. У цьому регіоні зосереджено 1/4 усієї історико-культурної спадщини України. 55 населених пунктів Львівщини поповнили список історичних міст і поселень. Багатьох туристів до Львова приваблює історія та комплекси різних архітектурних стилів XII–XIX століття, ці унікальні колекції зберігаються в Картинній галереї, Національному та Історичному музеях, Музеї історії релігії, Арсеналі-музеї старовинної зброї, Музеї етнографії та художнього промислу та інші.

Основні історико-культурні та архітектурні пам'ятки регіону: музей-заповідник «Олеський замок», «Золочівський замок» та інші замкові споруди, об'єднані в «Золоту підкову» Львівської області, заповідник «Тустань» у селі Урич Сколівського району, літературний меморіал Івана Франка – «Нагуєвичі» Дрогобицького району та інші. У Львові розташовано понад 2000 охоронних об'єктів, історико-архітектурний комплекс його центральної частини внесено до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО у 1998 році. Пам'ятки історії та культури Львівщини щороку приваблюють туристів з усієї України та з-за

кордону. У 2006 році екскурсійними послугами області скористалося близько 250 тис. туристів. З 1997 року спостерігається постійне зростання кількості туристів та екскурсій [14].

ВІДСОТКОВЕ СПІВВІДНОШЕННЯ ПО КРАЇНАХ

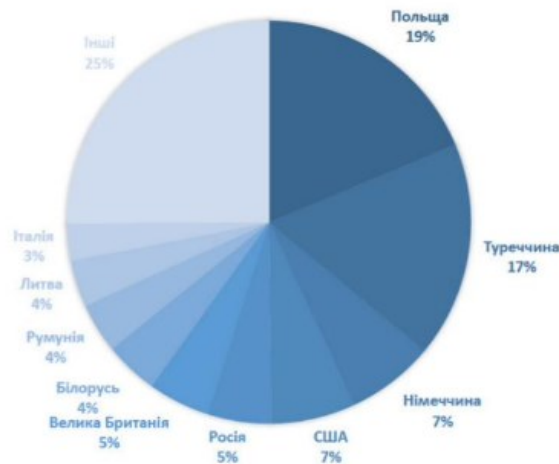

Рис. 5. Відсоткове співвідношення по країнах *Сформовано авторами на основі [24]

Регіон має потужну базу розміщення, загалом 92 готелі, 32 з яких розташовані у Львові. До готелів з високим рівнем комфортності відносяться «Гранд-готель» 4-*, «Опера» 4-*, «Дністер» 4-*, «Замок Лева» 3-*, «Еней» 3-*, «Нтон» 3-*, «Бюргер Клуб» 3-*, «Олена» 3-*, «Жорж» 3-* [7].

Архітектурне розмаїття міста поєднує в собі традиції та стилі різних епох – готики, бароко, рококо, ренесансу, модерну, конструктивізму. Деякі пам'ятки є символами та візитними картками міста.

Серед найпопулярніших та найцінніших архітектурних споруд міста, можна виокремити:

- Комплекс Вірменського собору – найстаріша частина якого датується 1356-1363 рр., а також будинки вірменського кварталу XVI ст.;
- Ансамбль руського кварталу – Успенська церква (1591-1631 рр.);
- Каплиця трьох святих (1591 р.), дзвіниця Корнякта (1578 р.);
- Єзуїтський костел Св. Петра і Павла (XVII ст.);
- Ансамбль собору Св. Юра (XVIII ст.);
- Ансамбль Бернардинського монастиря (кін. XVII ст.);
- Латинський кафедральний собор Св. Марії з XVI ст.;
- Львівський національний театр опери та балету імені Соломії Крушельницької (1897-1900 рр.).

У Львові діє понад 120 церков. Львів'яни сповідують понад 20 релігійних конфесій. На початку XX ст. Львів – єдине місто у світі з резиденціями трьох католицьких архієпископів: римо-католицького, греко-католицького та вірмено-католицького [15].

За статистикою, у 2016 році близько в 46% опитаних туристів головною метою прибуття до Львова вважали екскурсію містом. 36% – щоб дізнатися про місцеву культуру та традиції. Решта туристів також опосередковано дізналися про культурні та історичні ресурси, оскільки їхні подорожі були полімотивованими [5].

Найпопулярнішим місцем Львова є безперечний лідер у контексті опитування іноземних туристів - площа Ринок. Об'єктами зацікавленості є також інші центральні пам'ятки – Оперний театр, вежа Ратуші, «Вернісаж», Вірменська катедрa та інші. Фактично, майже кожного третього опитаного іноземного туриста цікавлять такі пам'ятки, як Личаківське кладовище та етнографічний музей під відкритим небом «Шевченківський Гай».

Львів – місто музеїв. Історичні комплекси різних архітектурних стилів XVI-XIX ст., унікальні та різноманітні колекції, що зберігаються в національних та історичних музеях, художніх галереях, релігійних історичних музеях та арсеналах, приваблюють незліченну кількість туристів у це старовинне і гостинне місто [19].

Крім Львова, за рельєфом, особливостями ландшафту та етнічно-культурними ознаками територію слід розділити на чотири рекреаційно-туристичні райони:

— *Малополіський (включає в себе північні Червоноградський, Радехівський і Бродівський адміністративні райони).*

— *Розтоцько-Опільський (охоплює центральну частину області з економічно найрозвинутішими Жовківським, Кам'яно-Бузьким, Бузьким, Яворівським, Городоцьким, Пустомитівським, Золочівським,*

Перемисьлянським адміністративними районами).

— Передкарпатський (включає в себе Самбірський, Дрогобицький, Стрийський, Миколаївський і Жидачівський адміністративні райони).

— Карпатський (по орографічній осі Карпат межує із Закарпаттям та Івано-Франківщиною), що об'єднує Старосамбірський, Турківський і Сколівський адміністративні райони [21].

Порівняно з іншими туристичними територіями Львівської області *малопольський туристичний район* є найменш розвинутим, але має досить високий туристичний потенціал. Район характеризується тією ж туристичною спеціалізацією, що й Розточчя та Опілля, і пропонує головним чином екскурсійно-туристичний продукт. Гостей цього району приваблюють:

- мальовничий малопольський ландшафт з первісними селами волинського етнографічного типу;
- Давньоруські міста з укріпленнями – Белз (X ст.) і Буськ (1097 р.);
- місцеві Підгорецький та Бродівський замки середньовічного ренесансу;
- Стародавні галицькі міста Сокаль та Червоноград із сакральними спорудами XVI-XVII ст. у стилі ренесансу;

Розточко-Опільський туристичний район охоплює центральну смугу Львівщини яку очолює місто Львів. Район спеціалізується на обслуговуванні рекреаційного потоку з м. Львова, а також на історико-культурному, релігійному й сільському зеленому туризмі. Туристичне «обличчя» району формує надзвичайно багата історико-культурна спадщина різних епох, народів і культур. Незмінною популярністю серед іноземних та українських туристів користуються:

— Пам'ятки Київської Русі та Галицько-Ворренської області (IX-X ст.);

— Плісненськ – одне з найпотужніших стародавніх поселень X-XIII ст. площа 160 га. 3 сімома лініями оборонних валів.

— мальовничі замки Львівщини:

1. Музей Одеського замку оточує мальовничий ландшафтний парк (місце народження та резиденція короля Польщі Яна III Собеського, в музейній експозиції замку представлено унікальне батальне полотно «Битва під Віднем» М. Альгамонте (1692), портрети та меблі, відомі з XII-XVIII ст. та ін.).

2. Підгорецький замок – палац "Малий Версаль", оточений ландшафтним парком, поруч з усипальнею родинного костелу магнатів Жевуських.

3. Золочівський замок бастионного типу (1442 р., витримав кілька турецько-татарських облог, всередині замкового подвір'я)

4. Двоповерховий ренесансовий палац і «Китайський» палац у східному стилі.

5. Свіржський замок (1482 р., витримав дві турецькі облоги у 1672 і 1675 рр.).

6. Старосідський замок князів Острозьких [21].

— історико-культурні центри ренесансного містобудування: Жовква (резиденція польських королів), Городок (церква XV ст., згадка 1213 р.), Яворів, Судова Вишня, Глиняни, Буськ, Золочів;

— релігійні центри і пам'ятки народної сакральної архітектури: древні монастирі у Лаврові (1292 р., Онуфрійська Лавра заснована князем Левом, сином Данила Галицького, на честь якого названо м. Львів. У монастирі усипальниця князя Лева, двох володарів Молдови та багатьох середньовічних єпископів).

— села — центри народних промислів і сільського зеленого туризму (с. Потелич, с. Грушів, с. Монастирок, с. Івано-Франкове, с. Мокротин, с. Куликів та ін.); екотуристичні об'єкти: Яворівський НПП, заповідник «Розточчя».

Необхідність захищати Львів полягає не лише в його особливому статусі серед українців, а й серед міст усього світу. Скарби міста – це його спадщина. У 2009 році Львів отримав статус культурної столиці України. Культурна спадщина Львова – це частина світової матеріальної та духовної культури, яка має неосянжу цінність для нинішнього та майбутніх поколінь усього людства.

Влада Вроцлава у 2016 році запропонувала Львову розділити титул Європейської столиці культури (для Львова це є неофіційним титулом). Львів є членом організацій: "Eurocities", "European Cities Marketing", OWHC (Організація міст світової спадщини) та "Energie-Cites. Львів включений до списку історичних населених місць України (згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 26.07.2001 № 878 "Про затвердження Списку історичних населених місць України").

Занесений до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (за рішенням ЮНЕСКО 5 грудня 1998 року), ансамбль історичного центру Львова складається з давньоруської та середньовічної частин міста та комплексу собору Святого Юра [23].

Львів має привабливу туристичну інфраструктуру: більше тисячі закладів харчування, близько 9000 варіантів розміщення, зручні транспортні шляхи – сучасний аеропорт, залізничний та автовокзал. Згідно з опитуваннями, індекс туристичної привабливості Львова залишається високим і становить 4,72 станом на вересень 2015 року. (за 5-бальною шкалою). Львів є брамою, крізь яку світ зможе пізнати українську культуру і ментальність [14].

Тому можна сказати, що основою туристичної привабливості Львівської області з одного боку є туристичні ресурси, серед яких природа (клімат, купальні, ландшафти, вода) та історична культура (археологія, сакральність, історія, архітектура, мистецтво, події). З іншого боку, туристична інфраструктура,

яка формується завдяки ефективному функціонуванню готельного господарства, санаторіїв, закладів харчування, ефективних транспортних систем, продуктивної діяльності туристичних компаній [20].

3. Міста, як важливі центри культурно-пізнавального туризму та залучення туристичних інновацій на прикладі міста Львів.

Львів завжди відігравав одну із ключових ролей в туристичній індустрії України. Потенціал туристичних ресурсів Львова став об'єктом дослідження багатьох науковців, та відомий далеко за межами нашої Батьківщини. За останні роки кількість туристів у Львові зросла майже втричі, тож у 2007 році Львів відвідало близько 700 тис. туристів, тоді як у 2015 р. їх було близько 2 000 000 (за даними Львівського міського управління туризму). Основним напрямом і основним аспектом туризму, безсумнівно, є культурно-пізнавальний туризм [4].

Однак сьогодні туризм зазнав одного із найбільших у світі збитків від пандемії COVID-19, а також війни і перспективи відновлення вкрай невизначені. Локдаун для учасників туристичного ринку скасував всі стратегічні плани щодо розвитку та розширення бізнесу. За даними, оприлюдненими Організацією міжнародного економічного співробітництва та розвитку, міжнародні туристичні «запити» зменшилися на 80%, а кількість комерційних структур у туристичній сфері у Львівській області зменшилась на понад 40%.

Однак туристичний попит залишається актуальним, при цьому туристи віддають перевагу культурному, життєвому, екологічному, сільському та оздоровчому туризму, відкриттю нових туристичних напрямків та об'єктів [13].

Мережа суб'єктів туристичної діяльності у Львівській області як і загалом в Україні представлена туроператорами, турагентами та суб'єктами, що здійснюють екскурсійну діяльність. Розподіл суб'єктів туристичної діяльності за видами вказаний у табл. 1.

Таблиця 1

Розподіл суб'єктів туристичної діяльності у Львівській області

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
	Одиниць						
Усього	230	279	272	235	221	272	282
Туроператори	60	68	62	52	52	60	63
Турагенти	115	145	149	148	72	171	176
Суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність	55	66	61	35	13	41	43

*Сформовано авторами на основі [28].

Як видно з табл. 1, кількість суб'єктів туристичної діяльності, що працювали на Львівщині 2017 р. становило 282 суб'єктів туристичної діяльності, що на 10 більше, ніж у 2016 р, що свідчить про розвиток туристичної діяльності в області.

Згідно отриманих даних на 2017 рік можна стверджувати, що близько 61,3% усіх суб'єктів туристичної діяльності знаходиться в м. Львів. Хоча, протягом досліджуваного періоду спостерігається позитивна динаміка щодо збільшення суб'єктів туристичної діяльності, розташованих в області [20]. Розподіл суб'єктів туристичної діяльності на 2017 рік за містами і районами вказаний нижче (рис. 6).

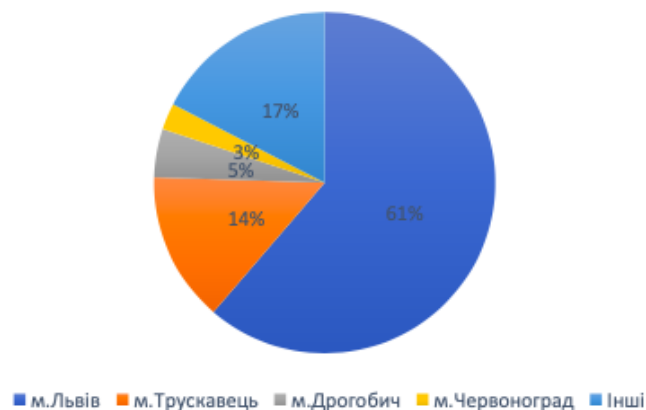

Рис. 6. Розподіл суб'єктів туристичної діяльності за містами і районами у 2017 році

*Сформовано авторами на основі [28].

Львів можна вважати фестивальною столицею України. Щороку тут проводиться близько 40 фестивалів різної тематики. Сьогодні у Львові офіційно працюють понад 80 туроператорів. Популярні тури у Львові: «Львів – перлина Юнеско», «Середньовічний Львів», «Підземеллями старого міста», «7 чудес Львова», «Півний тур», «Львів кавовий», «Личаківський цвинтар», «Шевченківський гай» та ін. Львівські

туроператори пропонують багато варіантів одноденних екскурсій по заході України («Золота підкова», «Жовква і Крехів», «Замки Закарпаття», «Карпатський трамвай», «Почаїв», «Фортеця Тустань», «Озеро Синевир» та ін.). Можна з упевненістю сказати, що лише виходячи з вищесказаного, туристичних пропозицій Львова достатньо. Проте більшість туристів (85%), які приїжджають до Львова, вибирають самостійну екскурсію містом, огляд визначних пам'яток та харчування у колоритних львівських ресторанах. З огляду на це, можна сказати, що Львів має великий потенціал для інноваційного розвитку у цій сфері, що тісно пов'язане із задоволенням потреб туристів [26].

Нині у Львові доступні мандрівки на транспорті навіть в межах пішохідної зони центральної частини міста на електромобілі. Фірма «Phaeton Leopold» вдало запозичив досвід європейських туристичних агентств. Також слід зазначити, що цей вид транспорту є екологічно чистим. Велосипедні тури займають провідне місце. Ця інновація сприяє не тільки розумовій активності під час подорожей, а й фізичній активності. Як офіційний туристичний транспорт міста, у Львові вже понад рік курсують і екскурсійні автобуси з відкритими верхами та панорамними вікнами. Серед іншого варто виділити можливість екскурсій на «чудо-поїзді». На ринку туристичних послуг Львова та довколишніх населених пунктів є багато екзотики, наприклад, польоти на повітряній кулі, мотодельтаплани чи моторизовані параплани.

Минулого року Укрзалізниця запустила туристичний потяг по місту Лева з без бар'єрними екскурсіями. Неможливо уявити Львів без трамваїв, тому місто задіяло і цей вид транспорту до туризму. На окремі свята в місті (День Святого Валентина, Різдво тощо) курсують екскурсійні трамваї.

Також серед інновацій у місті Львів є команда «Карамельтур», яка пропонує екскурсії нового формату для дітей та дорослих. Основними перевагами таких екскурсій та квестів є:

- Креативна тематика
- Костюмовані гідів та аніматорів
- Інтерактивна форма проведення
- Доступна ціна
- Гарантовані подарунки

Команда складається з професійних ліцензованих екскурсоводів та аніматорів, які мають великий досвід роботи. Вони створюють продукт нового формату. Основним нововведенням є те, що кожна екскурсія проходить у формі інтерактивної гри, в якій туристи являються активними учасниками, а не пасивними слухачами. Формат даної гри передбачає розв'язування та виконання цікавих завдань, рухливих та логічних ігор. Також вони пропонують цікаві креативні костюмовані екскурсії Львовом, квести, майстер-класи та оригінальні туристичні програми, які були розроблені спеціально для дітей з урахуванням їх світогляду та вікових особливостей [24].

Також через пандемію COVID-19 великого поширення у світі набули віртуальні тури та екскурсії. Львів не став виключенням, саме тому на сайті ЛОДА (Львівська Обласна Державна Адміністрація) з'явилась функція «Віртуальний тур музеями Львівщини». Тут можна обрати будь-який музей у Львівській області та за допомогою 3D технологій здійснити реалістичну прогулянку та ознайомитися з експонатами [10]. На рис. 7, який наведений нижче зображено віртуальну екскурсію по Національному музею імені Андрея Шептицького. Це одна із найвизначніших в Україні та світі скарбниць національної культури та мистецтва. Понад 175-тисячне зібрання НМЛ віддзеркалює еволюцію художньої культури України впродовж дев'яти століть. Предметом особливої гордості є найбагатша у світі збірка українського сакрального мистецтва XII – XVIII ст. та найбільш вартісне у ній зібрання творів іконопису XIV – XVIII ст. (понад 4 000 од.)

Рис. 7. Віртуальна екскурсія Національним музеєм імені Андрея Шептицького

*Сформовано авторами на основі [11].

Також на ринку екскурсійних послуг доступно багато авторських екскурсій, серед них «Двориками Львова», «Місцями героїв», «Дахами Львова», «Фото Львів» та ін. Ці екскурсії можуть задовольнити

туристичні потреби багатьох людей, проте є ще велика частка, які вважають, що самостійна екскурсія краще за будь-якого гйда. Саме для них у Львові існує можливість театралізованих екскурсій, наче б то з городянами XIII–XIX століть. Тут і князь Лев, і древній алхімік, львівський батяр чи відьма з середньовіччя, які можуть туристам у ненав'язливій формі розповісти про місто. Чи навпаки можуть бути присутні різноманітні спец ефекти. Вже доброю традицією стало проводити фестиваль «Ніч у Львові», коли протягом цілого вечора і ночі відчинені різноманітні туристичні і розважальні заклади, які в звичайні дні зачинені (Личаківське кладовище, музеї, оглядові майданчики, храми, собори і т.д.). Це цікаво для молоді, не лише для розуміння історії міста, а й для того, щоб брати участь у квестах. Квести — це спортивно-інтелектуально орієнтована гра, головна мета якої — послідовне виконання завдань командою чи окремими гравцями. Окремо слід виділити доступні екскурсійні мандрівки на виробництва (пивзаводи, майстерня шоколаду, карамелі та ін.). Для екстремалів доступні також різного роду екскурсії [28].

Отже, як відомо, Львів заслужено отримав звання «Столиця туризму» завдяки великій кількості культурних, історичних та архітектурних цінностей. Не менш важливими у формуванні позитивного іміджу є розвинена сфера послуг та прикордонне розташування, що надає Львову особливий європейський статус.

4. Практичні рекомендації щодо шляхів вдосконалення використання культурно-пізнавальних ресурсів регіонів для розвитку туризму в Україні

Туризм є одним із найважливіших елементів у розвитку сучасної культури. Він стимулює активне вивчення маловідомих аспектів етнічної, історичної, художньої самобутності культури, збагачуючи потенціал особистісного розвитку [12].

Врахування потреб і мотивації різних категорій туристів допомагає більш повно використовувати культурний потенціал країни, щоб більшість туристів змогли ознайомитися з культурною спадщиною регіону та реалізувати освітню функцію туризму. У деяких регіонах України центри культури мають можливість створити прибутковий туристичний продукт, який приваблює гостей і туристів з усього світу, відповідно до їх культурно-історичного потенціалу, концентрації туристичних об'єктів, складових національного надбання. Цей взаємозв'язок ґрунтується на ролі культури у задоволенні потреб туризму та ролі туризму у задоволенні культурних потреб населення. Україна має великий потенціал для формування туристичних продуктів та їх просування на внутрішньому та зовнішньому ринках, що може перетворити туризм на найважливішу галузь економіки [22].

За результатами досліджень можна підтвердити механізм взаємодії між культурним і туристичним полями, що дозволить:

- задіяти всі аспекти культурного туризму, а особливо спеціалізований культурно-пізнавальний туризм;
- збільшити внесок туризму в економіку країни за рахунок збільшення терміну перебування іноземних туристів в Україні.

Тому, взаємовідносини між туристичними підприємствами та закладами культури є основою формування та розвитку культурно-пізнавального туристичного продукту. В ідеалі ролі між ними повинні бути розподілені таким чином:

- заклади культури є носіями, зберігачами та творцями культурної спадщини та культурних продуктів кожного регіону. Вони мають інформацію та факти про культурну спадщину і є важливою частиною культурного туристичного продукту;

- туристичні агенції – це посередники, які рекламують культурні продукти певним категоріям споживачів. Вони є джерелом інформації про зміни попиту та пропозиції на українському та міжнародному туристичному ринку, а також розуміння характеристик, потреб та очікувань споживачів щодо послуг, які пропонує культурний туризм. Турфірми надають консультації щодо адаптації діяльності закладів культури до потреб ринку. Але це не односторонній вплив турагентства та нав'язування власних ідей та вимог, а взаємовигідна співпраця двох сторін, що дає поштовх для подальшого розвитку обох сторін. Така конкатенація дозволяє врахувати дві важливі складові майбутнього продукту культурного туризму – економічні вигоди та культурний розвиток.

Проте, внутрішньому туризму насправді бракує ефективного вертикального управління. Якщо на національному рівні функціонують профільне Міністерство культури, в складі якого є спеціалізований орган (Державна служба туризму та курортів), то на рівні регіонів робота з розвитку індустрії подорожей і супутніх послуг (екскурсії, готелі, захист прав туристів і організація їхньої безпеки) фактично не ведеться. Багато місцевих адміністрацій створили відділи культури та туризму. що ці структури є на базі управління культури. Тому основна увага приділяється контролю та фінансуванню роботи бібліотек, музеїв та театрів. А туристичною індустрією зазвичай займаються один-два спеціалісти [17].

Унаслідок усього вищесказаного, для розвитку культурно-пізнавального туризму та створення конкурентоспроможних туристичних продуктів на світовому ринку Україні доцільно запропонувати наступне:

- При формуванні та затвердженні концепції національної політики уряду України у сфері культури необхідно визначити реалізацію національного культурного надбання як чинника формування національної свідомості та сталого розвитку регіону.

- Державному департаменту туризму та курортного обслуговування рекомендовано розробити програми охорони та використання українських замків та охорони та використання сакральних споруд з урахуванням регіональної специфіки та джерел позабюджетного фінансування.

- Міністерству культури і туризму розвивати міжнародне співробітництво у сфері охорони пам'яток, сприяти внесенню української культурної спадщини до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО та включення її до туристичних маршрутів.

- Ініціювати створення регіональних центрів розвитку туризму, зосередившись на створенні нових туристичних маршрутів, дослідженні цільової аудиторії та просуванні місцевих туристичних продуктів серед усіх зацікавлених сторін.

- Рекомендується Національному комітету телебачення і радіомовлення України просувати план популяризації історико-культурної спадщини України, який висвітлюватиме регіональні особливості нашої країни, актуальні проблеми внутрішнього туризму, оновлення світового культурного досвіду як фактор регіонального розвитку. Залучати до реалізації відповідних програм організації громадянського суспільства та благодійні фонди.

- Розробка та кодифікація в атласі відповідно до географічних і тематичних принципів туристичного маршруту, що дозволить за короткий термін ознайомитися з культурними та історичними пам'ятками України.

- Сприяти програмам обміну для школярів та студентів у різних регіонах, щоб отримати особисте враження.

- Рекомендується районним, міськрайонним відділам культури і туризму створювати регіональні туристичні веб-сайти, проводити регіональні туристичні зйомки та картографування, складати описи туристичних об'єктів.

- Надавати інформаційно-методичну підтримку регіональним та місцевим закладам культури (відділам, музеям) щодо розробки нових туристичних маршрутів за участю місцевих пам'яток історії та культури, ініціювати співпрацю з туристичними підприємствами. Курси підвищення кваліфікації працівників культури за участю експертів туристичного бізнесу.

Отже, кожна територія України є потенційно привабливою та цікавою для розвитку культурно-пізнавального туризму. Збереження історико-культурної та природної спадщини українського народу є невід'ємною частиною та важливим явищем вітчизняної історії.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Культурно-пізнавальний туризм – це багатогранне явище: потужний чинник економіки, соціального ладу та культури, що здатний розширити кругозір, поглибити світогляд, сприяти естетичному розвитку та духовному збагаченню людей. Без державної підтримки важко зберегти місце на ринку, тому сьогодні особливо важливо підтримувати розвиток культурно-пізнавального туризму, як одного з найбільш перспективних видів туризму, який дає змогу вивчати культурну спадщину людства. Основна місія культурно-пізнавального туризму – сприяти вихованню національної злагоди, поваги, толерантності, вивчення спадщини нації, розуміння звичаїв і традицій народу, розуміння один одного на основі гуманітарних цінностей туризму. Отже, дуже важливим є надання туристичних послуг, які характеризуються трьома найважливішими показниками в процесі обслуговування туристів – корисністю, ефективністю та якістю туристичного продукту.

Наша країна має величезний культурно-історичний потенціал, але він не використаний повністю. Тому, сучасний стан українського культурного туризму потребує посилення дій з боку суб'єктів туристичної діяльності та держави щодо вирішення його основних проблем з метою раціонального використання ресурсів та подальшого розвитку регіону. Розвиток управління культурно-пізнавальною індустрією туризму на Львівщині також потребує підтримки для злагодженого розвитку цієї сфери. Дослідження показують, що Львівська область має необхідні природно-кліматичні та історико-культурні ресурси, а також певну матеріальну базу для розвитку туризму. Однак, наявні ресурси використовуються не повністю. Причиною цього є загальне зниження туристичної активності у зв'язку з карантинними обмеженнями та з військовими діями, відповідно, відсутність необхідних коштів для їх відновлення. Рашисти продовжують воєнні злочини проти української спадщини, намагаючись стерти українську історію та ідентичність. Знищити українську культуру – одна з їхніх стратегічних цілей в цій війні! Вже зараз в Україні зафіксовано понад 350 випадків руйнувань об'єктів культурної спадщини російськими окупаційними військами. Захистити їх в умовах війни дуже складно, адже маємо справу з особливо цинічними варварами, для яких наші пам'ятки культури – одні із найважливіших мішеней на шляху до здійснення їхньої мрії – знищення української нації! Але ми цього не допустимо! Боротьба триває! Маємо зберегти історію та культуру України для наших нащадків!

Щоб посилити розвиток туризму на Львівщині, потрібно насамперед вкладати державні кошти та активніше залучати приватних інвесторів до вкладень у розвиток туризму. Інвестиції в державний і приватний капітал мають спрямовуватися безпосередньо на захист і відновлення наявних туристичних ресурсів; для модернізації та розвитку матеріальної бази туризму; на розвиток туристичної інфраструктури;

на просування, рекламу та залучення до регіону якомога більше вітчизняних та іноземних туристів. Реалізація передбачених заходів забезпечить зростання туристичних потоків і доходу від туристичної діяльності; збільшення зайнятості населення у туризмі та суміжних галузях; популяризацію Львівщини як території для культурно-пізнавального туризму, яка безпечна для подорожей, створить сприятливі економіко-правові й організаційні умови для участі вітчизняних та іноземних інвестицій в туристичну сферу. Загалом, уся територія України є потенційно привабливою та цікавою для розвитку культурно-пізнавального туризму. Збереження історико-культурної та природної спадщини українського народу є невід'ємною частиною та важливим явищем вітчизняної історії.

Література

1. Адміністрація Державної прикордонної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dpsu.gov.ua/>
2. Божко Л.Д. Культурний туризм як важливий чинник соціальнокультурного розвитку регіонів України / Л.Д. Божко // *Культура України*. – 2011. – Випуск 32.
3. Вечерський В.В. Пам'ятки архітектури та містобудування України: довідник державного реєстру національного культурного надбання / В.В. Вечерський. – К. : Техніка, 2000. – 664 с.
4. Всесвітня організація туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.unwto.org.
5. Головне управління статистики Львівської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.lv.ukrstat.gov.ua/>
6. Головне управління статистики у м. Києві [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kiev.ukrstat.gov.ua/>.
7. Готельне господарство та туризм у Львівській області : статистичний збірник. – Л., 2010. – 111 с.
8. Державна служба статистики України. Статистична інформація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.]
9. Державне агентство України з туризму та курортів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.tourism.gov.ua>
10. Державний реєстр національного культурного надбання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://web.archive.org/web/20081231050720/http://www.heritage.com.ua/reestry/indx.php?id=67>.
11. Інтерактивний музей "Відвідай". Віртуальний тур музеями Львівщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://loda.gov.ua/virtual_museums/
12. Клапчук О.О. Туристично-рекреаційні ресурси Львівської області : моногр. / О.О. Клапчук. – Львів ; Івано-Франківськ : Фоліант, 2012. – 192 с.
13. Косар Н. Дослідження розвитку туризму в умовах кризи / Н. Косар, Н. Кузьо // *Актуальні проблеми економіки*. – 2016. – № 2 (176). – С. 115–125.
14. Львівщина — земля квітучої краси // *Краєзнавство. Географія. Туризм*. – 2005. – № 29-30. – С. 1–42.
15. Мацюк О.Я. Замки і фортеці Західної України. Історичні мандрівки / О.Я. Мацюк. – 2-е вид., випр. і доп. – Львів : Центр Європи, 2005. – 192 с.
16. Михайліченко Г.І. Практика організації туристичних подорожей : навч. посібник / Г.І. Михайліченко. – К. : КНТЕУ, 2003. – 156 с.
17. Наконечна Г. Проблеми розвитку туризму регіону (на матеріалах Львівської області) [Електронний ресурс] / Г. Наконечна, М. Книш // *Наукові записки*. – 2009. – № 1. – С. 130–134. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/nztnpu/geogr/2009_1/130.pdf
18. Одесити намагаються захистити пам'ятник Дюку від обстрілів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://24tv.ua/1200-mishkiv-piskom-odesiti-namagayutsya-zahistiti-pamyatnik_n1901876
19. Паньків Н. Є. Туристично-рекреаційні ресурси Львівської області: сучасний стан та перспективи використання для сталого розвитку туризму : монографія / Паньків Н. Є., Луцик М. В., Роїк О.Р. – Львів : Ліга-Прес, 2018. – 150 с.
20. Паньків Н.Є. ВПЛИВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ НА РОЗВИТОК ТУРИЗМУ В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ / Н.Є. Паньків, О.М. Гаврилишин // *Вісник Хмельницького Національного університету. Економічні науки. Хмельницький*, 2021. – № 6. – С. 212–224. (Index Copernicus, Google Scholar, CrossRef). <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2022/01/en-2021-6t1-36.pdf>.
21. Пламеницька О.Є. Фортеці й замки України / О.Є. Пламеницька // *Пам'ятки України*. – 1986. – № 3-4. – С. 34–41.
22. Попович С. І. Туристично-екскурсійні ресурси України: Вступ до проблеми / С.І. Попович // *Туристичні ресурси України : зб. наук. статей*. – К. : Типографія ФПУ, 1996. – С. 7–17.
23. Рутинський М.Й. Замковий туризм в Україні : навчальний посібник / М.Й. Рутинський. – Київ : Центр навчальної літератури, 2007. – 432 с.
24. Стратегія розвитку Львівської області на період до 2020 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dfrr.minregion.gov.ua/>.

25. Стратегія розвитку Львівської області на період до 2020 р. URL: <http://dfrr.minregion.gov.ua/>
26. Теребух А.А. Методологічні аспекти аналізу ресурсів міського туризму / А.А. Теребух, І.З. Дуцяк // *Наук.вісник Міжнародного гуманітарного університету Серія «Економіка і менеджмент»*. – 2015. – № 12. – С. 109–115.
27. Українська спадщина [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://donklass.com>.
28. Центр туристичної інформації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://city-adm.lviv.ua>
29. Які об'єкти охороняє ЮНЕСКО в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ukrainer.net/unesco-v-ukraini/>
30. UNWTO World Tourism Barometr [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mkt.unwto.org/barometer>.

References

1. Administratsiia Derzhavnoï prykordonnoï sluzhby Ukraïny [Elektronnyï resurs]. – Rezhym dostupu : <https://dpsu.gov.ua/>
2. Bozhko L.D. Kulturnyï turizm yak vazhlyvyï chynnnyk sotsialnokulturnoho rozvytku rehioniv Ukraïny / L.D. Bozhko // *Kultura Ukraïny*. – 2011. – Vypusk 32.
3. Vecherskyï V.V. Pam'iatky arkhitektury ta mistobuduvannia Ukraïny: dovidnyk derzhavnoho reiestru natsionalnoho kulturnoho nadbannia / V.V. Vecherskyï. – K. : Tekhnika, 2000. – 664 s.
4. Vsesvitnia orhanizatsiia turizmu [Elektronnyï resurs]. – Rezhym dostupu : www.unwto.org.
5. Holovne upravlinnia statystyky Lvivskoi oblasti [Elektronnyï resurs]. – Rezhym dostupu : <https://www.lv.ukrstat.gov.ua/>
6. Holovne upravlinnia statystyky u m. Kyievi [Elektronnyï resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.kiev.ukrstat.gov.ua/>.
7. Hotelne hospodarstvo ta turizm u Lvivskii oblasti : statystychnyï zbirnyk. – L., 2010. – 111 s.
8. Derzhavna sluzhba statystyky Ukraïny. Statystychna informatsiia [Elektronnyï resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.ukrstat.gov.ua/>]
9. Derzhavne ahentstvo Ukraïny z turizmu ta kurortiv [Elektronnyï resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.tourism.gov.ua>
10. Derzhavnyï reiestr natsionalnoho kulturnoho nadbannia [Elektronnyï resurs]. – Rezhym dostupu : http://web.archive.org/web/20081231050720/http://www.heritage.com.ua/reestry/ind_ex.php?id=67.
11. Interaktyvnyï muzeï "Vidviday". Virtualnyï tur muzeiamy Lvivshchyny [Elektronnyï resurs]. – Rezhym dostupu : https://loda.gov.ua/virtual_museums/
12. Klapchuk O.O. Turystychno-rekreatsiïni resursy Lvivskoi oblasti : monohr. / O.O. Klapchuk. – Lviv ; Ivano-Frankivsk : Foliant, 2012. – 192 s.
13. Kosar N. Doslidzhennia rozvytku turizmu v umovakh kryzy / N. Kosar, N. Kuzo // *Aktualni problemy ekonomiky*. – 2016. – № 2 (176). – S. 115–125.
14. Lvivshchyna — zemlia kvituchoï krasy // *Kraieznavstvo. Heohrafiia. Turizm*. – 2005. – № 29-30. – S. 1–42.
15. Masiuk O.Ya. Zamky i fortetsi Zakhidnoi Ukraïny. Istorychni mandrivky / O.Ya. Masiuk. – 2-e vyd., vypr. i dop. – Lviv : Tsentr Yevropy, 2005. – 192 s.
16. Mykhaïlichenko H.I. Praktyka orhanizatsiï turystychnykh podorozheï : navch. posibnyk / H.I. Mykhaïlichenko. – K. : KNTEU, 2003. – 156 s.
17. Nakonechna H. Problemy rozvytku turizmu rehionu (na materialakh Lvivskoi oblasti) [Elektronnyï resurs] / H. Nakonechna, M. Knysh // *Naukovi zapysky*. – 2009. – № 1. – S. 130–134. – Rezhym dostupu : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/nztnpu/geogr/2009_1/130.pdf
18. Odesyty namahaiutsia zakhystyty pam'iatnyk Diuku vid obstriliv [Elektronnyï resurs]. – Rezhym dostupu : https://24tv.ua/1200-mishkiv-piskom-odesiti-namagayutsya-zahistiti-pamyatnik_n1901876
19. Pankiv N. Ye. Turystychno-rekreatsiïni resursy Lvivskoi oblasti: suchasnyï stan ta perspektyvy vykorystannia dlia staloho rozvytku turizmu : monohrafiia / Pankiv N. Ye., Lushchik M. V., Roïk O.R. – Lviv : Liha-Pres, 2018. – 150 s.
20. Pankiv N.Ye. VPLYV KULTURNOÏ SPADSHCHYNY NA ROZVYTOK TURYZMU V ZAKHIDNIÏ UKRAÏNI / N.Ye. Pankiv, O.M. Havrylyshyn // *Herald of Khmelnytskyi National University*. 2021. – № 6. – S. 212–224. (Index Copernicus, Google Scholar, CrossRef). <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2022/01/en-2021-6t1-36.pdf>.
21. Plamenytska O.Ye. Fortetsi y zamky Ukraïny / O.Ye. Plamenytska // *Pam'iatky Ukraïny*. – 1986. – № 3-4. – S. 34–41.
22. Popovych S. I. Turystychno-ekskursiïni resursy Ukraïny: Vstup do problemy / S.I. Popovych // *Turystychni resursy Ukraïny : zb. nauk. stateï*. – K. : Typohrafiia FPU, 1996. – S. 7–17.
23. Rutynskyï M.Ï. Zamkovyï turizm v Ukraïni : navchalnyï posibnyk / M.Ï. Rutynskyï. – Kyïv : Tsentr navchalnoï literatury, 2007. – 432 s.
24. Stratehiia rozvytku Lvivskoi oblasti na period do 2020 r. [Elektronnyï resurs]. – Rezhym dostupu : <http://dfrr.minregion.gov.ua/>
25. Stratehiia rozvytku Lvivskoi oblasti na period do 2020 r. URL: <http://dfrr.minregion.gov.ua/>
26. Terebukh A.A. Metodolohichni aspekty analizu resursiv miskoho turizmu / A.A. Terebukh, I.Z. Dutsiak // *Nauk. visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu Seriiia «Ekononika i menedzhment»*. – 2015. – № 12. – S. 109–115.
27. Ukraïnska spadshchyna [Elektronnyï resurs]. – Rezhym dostupu : <http://donklass.com>.
28. Tsentr turystychnoi informatsii [Elektronnyï resurs]. – Rezhym dostupu : <https://city-adm.lviv.ua>
29. Yaki ob'iekty okhoroniaie YuNESKO v Ukraïni [Elektronnyï resurs]. – Rezhym dostupu : <https://ukrainer.net/unesco-v-ukraini/>
30. UNWTO World Tourism Barometr [Elektronnyï resurs]. – Rezhym dostupu : <http://mkt.unwto.org/barometer>.